

ԺԳ

Բարոյական զգացմունք ու խղձմը-
տանք :

Երբոր դուն գեղեցիկ պատկերք մը
կը տեսնաս , անուշ երաժշտութիւն մը
կը լսես , թաւիշ մը կը շօշափես , վարդ
մը կը հոտուրտաս , շաքարէ անուշ մը
կ'ուտես Խառք մը կը զգաս : Բնդհա-
կառական Խառք բան մը կը զգաս երբ-
որ տհաս պտուղ մը կը խաճնես , կրակ
կտրած երկաթի մը կը դպչիս , աղտե-
ղութիւն մը կը տեսնաս , խարտոցի մը
կը ճտելը կը լսես կամ աղբիւսի մը գար-
շահոտութիւնը կ'առնես , աս Խառքիւն
ու Խառքիւն մենք զգայարանաց ձեռ-
քովը կը զգանք :

Ճամբան բարի տղայ մը կը տեսնես
որ խեղճ կուրի մը ձեռք կու տայ . կը
տեսնաս դարձեալ որ մէկը գրպանէն
թաշկինակը կը կորսնցընէ և տղայ մը
կը շտապէ վերցնելու զայն ու տիրոջը
դարձնելու . աս բաները քեզի Խառք
մը կը բերեն : Սկզբում մը կը տեսնաս
որ ծերու մը զարնուելով զինքը գետին
կը ձգէ . նոյնպէս ուրիշ մէկ մը կը տես-
նաս որ օտարականի մը սխալ ճամբայ
կը ցուցընէ և Խառք բան մը կը զգաս :
Եւ ախորժելուդ ու չախորժելուդ պատ-
ճառն է Բարոյական զգացմունք . ներքին
զգացմունք մըն է որով նախ և առաջ
զբարին և զչարը , մեր կամ ուրիշներուն
գործքին արդարութիւնը և անիրաւու-
թիւնը կ'ըմբռնենք , նոյն իսկ մտածել-
նէս առաջ թէ արդեօք օգտակար է
թէ չէ . իսկ երբոր ասիկայ մեր յա-
տուկ գործողութեանցը կը վերաբերի ,
իւրիշ կ'ըսենք :

Սերեւս հանդիպած է երբեմն ու
տեսած ըլլաս որ անզգամ չարաճիճիին
մէկը՝ ուրիշի զարկեր է և ան ալ դառ-
նալով ըսէ իրեն Մի՞նէ չեղի չարի՞ Տը Ը-
բեր է՞ Ե : Երբոր մէկը քեզի
հետ գէշ վարուի , քու առջի հարց-
մունքդ ան կ'ըլլայ Ի՞նչ բան ըրեր է՞ չեղի :
Սերեւս բարոյական զգացմունքը քեզի

կ'իմացընէ որ պէտք չէ տհաճեցընել
ոչ զոք առանց պատճառի :

Խղձմտանքը , յանցանք մը ընելէդ
առաջ , զքեզ կը դրդէ որ ետ կենաս .
թէ որ ականջ չես կախեր կը պատժէ
զքեզ ամօթով , զղջումով ու խղձմտան-
քով : Բու հետդ և 'ի քեզ է միշտ .
գիտես որ մէկը զքեզ չտեսաւ ու կ'ա-
մըջնաս . գիտես որ մէկը պիտի չպատ-
ժէ ու կը վախես : Ս՛հ , անզգամ ես
թէ որ քու խղձմտանքիդ ձայնին մտիկ
չես ըներ . ո՛հ , անզգամ ես թէ որ ա-
նոր յորդորանացը դէմ կը գործես :

Բան մը ընելէն առաջ ուրեմն պէտք
է խղձմտանքիս հարցընեմ և միշտ բա-
րին գործեմ . վասն զի կ'ուզեմ գո՛հ ըլ-
լալ ինծմէ , վասն զի երջանիկ ըլլալ կը
փափաքիմ ու միշտ աւելի լաւ կերպով
ապրիլ :

Կը շարունակուի :

Վնոշիկներն :

Բերիկայի Սիսեալ—նահանգաց
հասարակապետութեան ազատարար-
ներուն ու հիմնադիրներուն գլխաւոր-
ներէն մէկն է Վեօրգ Ս ուոշիկնիթըն
զօրավարը . ասիկայ ծնաւ 1732 փետր .
22ն 'ի Պրիճ-Բրիք , Ս իրճինիայի
Սէսթմըրլընտ կոմսութեանը մէջ , և
մեծ անուն հանեց Բնդղիացուց Վա-
նատայի մէջ Վաղղիացուց դէմ ըրած
պատերազմին ատեն : 1754ն Վաղղիա-
ցիք ասպատակութիւններ ըրած ըլլա-
լով Ս իրճինիայի սահմանները՝ Ս ու-
շիկնիթըն զօրաց բանակի մը գլուխը ան-
ցած իրեն քաջութեամբն ու խոհեմու-
թեամբը ինչուան Բլէկանի ու Ս ո-
նոնկահէլայի մօտերը առաջ քալեց .
բայց չկարենալով Վաղղիացուց զօրու-
թեանն ու բազմութեանը դէմ գնել
ստիպուեցաւ ետ քաշուելու : Իրեն պա-
տերազմական հանձարը շատ փայլեցաւ
Պրետտօք զօրավարին անխոհեմութե-
դարանի մը մէջ բռնուելէն ու սպան-
նուելէն ետքը . վասն զի Ս ուոշիկնիթըն
արդէն առաջուց վերահաս վտանգը նա-

Վոլտիկերն .

խատեսանելով զինքը զգուշացուցեր էր . բայց երբոր անհիպ անխող գտնուելով՝ վտանգին մէջ բռնուեցաւ , Վոլտինկեթըն իմաստութեամբ և առանց մեծ փնասու ետ քաշուեցաւ ու Տընպար հաղարապետին հետ միացաւ որ բանակին մէկ մասին հրամանատարն էր : Իսկէ քիչ ետքը առանձնացաւ իր տունը ու կարգուեցաւ այրի կնկան մը հետ , որ իրեն բնական ձիւղբերէն զատ , զարդարուած էր նաև ընտանեկան կենաց խաղաղութիւնը պահող գովելի յատկութիւններով : Իրեն անդրանիկ եղբօրը մահուամբ Վիրձինիայի ամենահարուստ կալուածատէրներէն մէկը եղաւ և գաւառական ժողովքին ալ անդամ ընտրուեցաւ : Երբոր Լոնդոնացոյ ու իրենց գաղթականներուն մէջի պատերազմը սկսաւ 1774ին , Պոսթընի մէջ եղած ժողովքին իւրաքանչիւր գաւառ իրեն նուիրակները խաւրեց . Վիրձինիայի կողմանէ խաւրուած նուիրակներէն մէկն ալ Վոլտինկեթըն ընտրուեցաւ . յաջորդ տարին ժողովականաց ամենուն հաւանութիւնը զօրաց գլխաւոր հրամանատար ու սպարապետ անուանուեցաւ : Իսկոր բանակը 14,000 հոգիէ կը բաղկանար որոնցմով գրեթէ

միշտ յաղթող գտնուեցաւ իր հաստատութեամբն ու յաջողակութեամբ : Դեռ Վաղղիան օգնութիւն չխաւրած ինքը միայն իր սակաւամիւ զօրքովը դէմ կըրցաւ դնել հօւ , Վալինդըն , Պըրկոյնը , Քօնսլալիս անդղիալցոյ զօրավարներուն . և զարմանալին ան է որ ոչ ստակ ունէր և ոչ ալ պաշար : Իսկ Սիսիպոսեան հանգաց անկախութիւնն ու ազատութիւնը ձեռք բերելէն վերջը Վոլտինկեթըն բոլոր զօրքերը խաղաղութեամբ իրենց տեղը արձրկեց ու ինքն ալ իրեն զօրավարութեան պաշտօնը ժողովքին յանձնելով , առանց ամենեւին վարձք մը պահանջելու , նորէն իր Սիսիպոսեան բնակութիւնը քաշուեցաւ : 1787ին ժողովք մը հաստատուած ըլլալով՝ ի Փիլադելփիա որպէս զի ամերիկեան նահանգաց զաշնակցութեան օահմանադրութիւններն ու կարգերը աչքէ անցնէ ու քննէ , Վոլտինկեթըն Ֆրանքլինի առաջարկութեամբ ժողովքին նախագահ ընտրուեցաւ : Իսկ երբոր նոր օահմանադրութիւնը դուրս ելաւ 1789ին , ամէնքը միաբան հաւանութեամբ իրենց ասմեծ քաղաքացին չորս տարուան համար նախագահ ընտրեցին իրենց նորա-

Հաստատ տէրութեանը . աս չորս տարին լրանալէն ետքը նորէն նախագահ ընտրուեցաւ , և աս երկրորդ անգամուս Վաղղիոյ յեղափոխութիւնը և իրենց արիւնահեղ պատերազմները հանդիպելով , ջանաց Սիւրբալ-նահանգները աս բանին մէջ չեղոք բռնել . բայց ասով ժողովրդեան մէկ մասին ատելի եղաւ : Արքայ երկրորդ անգամ նախագահութեան պաշտօնին ժամանակը լրացաւ , ալ անկէ վերջը չուզեց անոր մէջ հաստատուիլ , այլ քաշուեցաւ առանձին կեանք մը անցնելու համար :

Սուրբալ-նահանգներէն է ըստ ումանց իրեն կառավարութեանը մէջ ըրած քանի մը սխալներով . բայց հանդերձ այսու ամենայնիւ արժանի է Ֆրանքլինի ան խօսքին որ գաւազանը կտակով իրեն թողու ատեն կ'ըսէ . “Վերջ Սուրբալ-նահանգներն , մարդկութեան ու իմ բարեկամիս , կը ձգեմ իմին շրջագայութեմ գաւազանս . եթէ աս գաւազանը թագաւորական ալ ըլլար՝ իրեն նոյնպէս կը յարմարէր ” : Փիլադելֆիայէն դառնալու ժամանակ իւր ըսուած քաղքին մէջ որ Ռոդոմաքի ափանցը վրայ շինուած է , դրամագլուխ մը հաստատեց որ համալսարան մը բացուի . իսկ իրեն առանձնութեան միջոցն ալ ամէնքը զինքը կը յարգէին ու իրենք զիրենք երախտապարտ կը դաւանէին . հոն փողացաւ հիւանդութենէ մը բռնուելով մեռաւ 1799^{ին} դեկտ . 14^{ին} շաբաթ օր ժամը երեկոյեան 11^{ին} : Իրեն մահը իբրեւ հասարակաց թշուառութիւն մը սեպուեցաւ . իւրաքանչիւր քաղաքացի ամիսով սուգ բռնեց : Ազգային ժողովքը որոշեց որ մահարձան մը կանգնուի ի պատիւ իրեն , այն քաղքին մէջ որ վերջէն իրեն անուամբը Սուրբալ-նահանգ ըսուեցաւ :

Սատենագիր մը այսպէս կը նկարագրէ Սուրբալ-նահանգի գեղեցիկ ձիւքերը . “Սուրբալ-նահանգի զինուորական և քաղաքական կենացը մէջ , կ'ըսէ , իրեն գլխաւոր ձիւքը իմաստութիւնը եղաւ : Շատ աւելի օգտակար ու պիտանի եղաւ հայրենեացը իրեն համբերութեն

ու անխուով ոգւով , որ թէ յաջողութեանց և թէ ձախորդութեանց մէջ միօրինակ կը ցուցնէր , քան թէ կտրձութեամբն ու հանձարովը : Թէպէտ և ստորնագոյն ալ սեպուի ուրիշ երեւելի մարդկանց համեմատութեամբ , չունենալով ոչ այնչափ ընդարձակութիւն մը , սաց և ոչ ալ յանդուգն արութիւն մը , բայց քան զամէնը գերազանցեց իրեն առաքինութեամբ , չափաւորութեամբն և ունեցած այնպիսի յատկութիւններով որ դժուարաւ մէկու մը վրայ բոլորն ալ կը գտնուին , և համառօտ ըսելով այնպիսի բնաւորութեամբ մը որ ամենեւին կարծես թէ պակասութիւն մը չունէր ” : Նարձրահասակ էր Սուրբալ-նահանգը , աննշան ու անվայելչ դէմք մը ունէր , քիչ կը խօսէր ու կարծես թէ առանց համ առնելու մտիկ կ'ընէր ուրիշներուն խօսածին . և ոչ ալ ինքը գեղեցիկ խօսուածքի կամ մտիկ ընել տալու կերպ մը ունէր : Վաղղիա ալ սգաց Սուրբալ-նահանգի մահը ու Ֆրանքլինի ձեռքով առանձին դամբանականով մըն ալ զինքը պատուեց :

Աւիպէյ :

Շահ-Քաս Պարսից թագաւորը , ուզելով ձամբորդութիւն մը ընել , թողուց բոլոր իր արքունիքը և ծպտեալ ելաւ դաշտեր ու գեղեր պտըտելու գընաց , որպէս զի հոն ժողովրդեան բնական ազատութեան վիճակը տեսնէ . հետը միայն իր պալատականներէն մէկը առաւ , որուն ասանկ ըսաւ . “Սարգկանց ճամարիտ բարուցը վրայ ամենեւին ծանօթութիւն չունիմ . վասն զի բոլոր տեսածս կեղծեալ երեւոյթ մըն է . արուեստ մը և ոչ պարզ բնութիւնը : Սուրբալ-նահանգի կենաց ինչ ըլլալը քննել և իմանալ , և տեսնալ ատմարդիկը , որոնք թէպէտ և կ'անարգուին , բայց մարդկային ընկերութեան բուն նեցուկներն են : Պալատականները տեսնալէն ձանձրացեր եմ որոնք կը ջանան